

Sygn. akt I CK 140/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 sierpnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

SSN Henryk Pietrzkowski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta W.

przeciwko Zakładom Mechanicznym (...) S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 sierpnia 2005 r., kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 20 października 2004 r., sygn. akt VI ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację powoda i orzekającej o kosztach postępowania (pkt II i III) i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 17 grudnia 2003 r. zasądził od pozwanego – Zakładów Mechanicznych „(...)” S.A. w W. na rzecz Skarbu Państwa – Prezydenta W.

kwotę 186.532 zł z ustawowymi odsetkami, w pozostałej części powództwo oddalił i orzekł o kosztach postępowania.

Wyrok zapadł w następującym stanie faktycznym.

Decyzją z dnia 30 maja 1998 r. Wojewoda X. stwierdził nabycie przez pozwanego prawa wieczystego użytkowania działek stanowiących własność Skarbu Państwa, bliżej w niej opisanych, ustalając opłatę roczną w kwocie 93.266 zł, płatną w terminie do 31 marca każdego roku. Pozwany nie zapłacił opłaty za 1999 r., a w dniu 29 marca 2000 r. dokonał przelewu na rzecz powoda kwoty 93.266 zł ze wskazaniem, że jest to opłata należna za 2000 r. Opłatę tę powód zarachował na poczet zadłużenia z tytułu opłaty rocznej za 1999 r.

Sąd Okręgowy uznał, że żądanie powoda zasługuje na uwzględnienie jedynie w części uznanej przez pozwanego obejmującej nieuiszczoną opłatę za lata 2001 i 2002. Jest ono natomiast bezzasadne w części dotyczącej opłaty za 1999 r. i skapitalizowanych odsetek od tej należności w kwocie 63.896,15 zł, które to żądanie powód zgłosił w dniu 3 grudnia 2003 r., a to wobec skutecznie podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia tych roszczeń, oraz w części dotyczącej opłaty za 2000 r., wobec jej zapłacenia.

Wyrok powyższy w części oddalającej powództwo zaskarżył apelacją powód.

Sąd Apelacyjny nie podzielił podniesionego w niej zarzutu naruszenie art. 451 § 1 k.c., kwestionującego uprawnienie pozwanego do wskazania, że dokonana w dniu 29 marca 2000 r. zapłata przeznaczona jest na zaspokojenie długu z tytułu opłaty należnej za 2000 r. Stwierdził, że prawo dłużnika do wskazania, który z kilku długów chce zaspokoić należy tylko do niego i nie może być przez wierzyciela ograniczone, ani wyłączone. Z uprawnienia tego dłużnik skorzystał więc skutecznie, zwalniając się z długu. Czynność taka, stanowiąca realizację prawa podmiotowego strony nie może być uznana za mającą na celu obejście ustawy i z tej przyczyny nieważną. Za zasadne uznał stanowisko Sądu Okręgowego, że roszczenie powoda o zapłatę opłaty należnej za 1999 r. przedawniło się, jako obejmujące świadczenia okresowe, z upływem 3 lat od dnia wymagalności tj. z dniem 1 kwietnia 2002 r. Z powołaniem się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2003 r., III CZP 37/03 (OSP 2004 nr 5, poz. 57) stwierdził, iż taki sam los spotkał roszczenie akcesoryjne wobec należności głównej, o odsetki.

Kierując się powyższym, wyrokiem z dnia 20 października 2004 r., oddalił apelację.

W kasacji od wyroku Sądu Apelacyjnego, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego powód zarzucił niewłaściwe zastosowanie art. 451 § 1 k.c. przez zastosowanie normy wynikającej z jego zdania pierwszego, podczas gdy zastosowanie powinna znaleźć norma zawarta w jego zdaniu drugim oraz art. 117 § 2 k.c. w zw. z art. 118 k.c. przez przyjęcie, że w stanie faktycznym sprawy uzasadniony był zarzut przedawnienia.

Wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawy kasacji są uzasadnione, chociaż nie w pełni można podzielić pogląd skarżącego odnośnie do wykładni art. 451 § 1 k.c., na którym opiera się zarzut jego naruszenia. W jego uzasadnieniu powód podnosił, że norma z art. 451 § 1 k.c. zd. 1 ma zastosowanie, gdy dłużnik ma wobec wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju, a w ramach jednego stosunku zobowiązaniowego nie można przyjmować istnienia kilku długów. Norma z tego przepisu nie znajdzie więc zastosowania w przypadku, gdy między stronami istnieje jeden stosunek prawny, ale dłużnika w ramach tego stosunku obciąża więcej niż jeden obowiązek polegający na powinności świadczenia. Zdaniem skarżącego, Sąd Apelacyjny błędnie przyznał dłużnikowi prawo do wyboru opłaty, którą zamierza zaspokoić, tymczasem w jego ocenie, skutki zaistniałego stanu faktycznego powinny być rozstrzygnięte w oparciu o zd. 2 art. 451 k.c.

Zgodnie z regułami zarachowania, które przewiduje art. 451 § 1 k.c., na wypadek, gdy dłużnik ma względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju, w sytuacji gdy spełniane świadczenie nie wystarcza na zaspokojenie wierzyciela w całości (a strony nie umówiły się inaczej), o zaliczeniu go na określony dług decyduje wola dłużnika wyrażona przy spełnieniu świadczenia. Swoboda wyboru dłużnika jest jednak ograniczona w sytuacji określonej w zd. 2 tego przepisu, w której ustawa zezwala wierzycielowi na zarachowanie, nawet wbrew woli dłużnika, zapłaty w ramach danego długu najpierw na poczet należności ubocznych, a potem na zalegające świadczenia główne.

Użyte w art. 451 k.c. pojęcie „długu” należy rozumieć szerzej niż ogólną powinność spełnienia świadczenia obciążającego dłużnika na podstawie jednego stosunku zobowiązaniowego, obejmującą całości jego obowiązków wynikających z tego stosunku. Przepis ten znajdzie zastosowanie także w sytuacjach, gdy poszczególne obowiązki dłużnika, obciążające go w ramach jednego stosunku zobowiązaniowego,

wykazują cechy odrębności, a wykonanie ich może być traktowane jako spełnienie odrębnego świadczenia. Równocześnie roszczenia wierzyciela o te świadczenia wykazują pewną niezależność w stosunku do wierzytelności, jako ogólnego prawa wierzyciela, wynikającego dla niego z danego zobowiązania. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy w ramach jednego stosunku prawnego (np. najmu) dłużnik zobowiązany jest do świadczeń okresowych. Przez „kilka długów”, o których mówi § 1 art. 451 k.c. rozumieć więc należy także kilka rat tego samego długu. Zgodnie z tym, jeżeli dłużnik zalicza dokonaną wpłatę na poczet raty późniejszej (zd. 1), to wierzyciel może, dokonać jej zarachowania na zalegające raty wcześniejsze, czemu dłużnik nie może się sprzeciwić (zd. 2).

Oplaty roczne wnosi się przez cały okres użytkowania wieczystego, w terminie do dnia 31 marca każdego roku, z góry za dany rok (art. 71 ust. 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.). Pozostają one w ścisłym związku z okresem trwania prawa użytkowania w ciągu roku (uchwała składu 7 s. SN z dnia 8 grudnia 2004 r., III CZP 47/04, OSNC 2005 r., nr 5, poz. 74). Mają charakter świadczeń okresowych, a roszczenia właściciela o ich zapłatę, odnośnie opłaty za każdy rok, przedawniają się jako okresowe, według zasad określonych w art. 118 k.c.

Widoczna na tym tle odrębność obowiązków użytkownika wieczystego zobowiązanego, w ramach jednego stosunku zobowiązaniowego, do uiszczania opłat za użytkowanie wieczyste oddzielnie za każdy rok uprawnia ocenę, że wykonując obowiązek uiszczania opłat rocznych, spełnia on, w ramach jednego stosunku zobowiązaniowego, odrębne świadczenia, które stanowią kilka długów w rozumieniu art. 451 k.c. Użytkownik wieczysty zalegający z zapłatą opłaty rocznej za kilka okresów płatniczych może wskazać przy zapłacie, którą opłatę (dług) chce uiścić (art. 451 § 1 zd. 1) jednak - odmiennie niż przyjął to Sąd Apelacyjny - wierzyciel może zarachować wpłatę na zalegającą opłatę za wcześniejszy okres płatniczy, niż wskazany przez dłużnika, który nie może się temu sprzeciwić (art. 451 § 1 zd. 2).

W tym stanie rzeczy, zarachowanie przez powoda, w okolicznościach sprawy, wpłaty dokonanej przez pozwanego w dniu 29 marca 2000 r. na poczet opłaty rocznej za 1999 r. prowadzić powinno do wygaśnięcia tego długu, do którego dokonane świadczenie zostało przypisane.

Trafnie też kwestionuje skarżący, chociaż z uwagi na przyjętą wyżej wykładnię art. 451 § 1 k.c. zarzut ten pozbawiony jest obecnie doniosłości prawnej, pogląd Sądu

Apelacyjnego, że w następstwie przedawnienia roszczenia powoda o zapłatę opłaty należnej za 1999 r., w całości przedawniło się też roszczenie o odsetki od tej należności, naliczone za czas do jej przedawnienia.

Roszczenie o odsetki za opóźnienie, po jego powstaniu, uzyskuje samodzielny byt niezależny od długu głównego i ulega przedawnieniu odrębnie od niego, osobno za każdy dzień, w ustanowionym w art. 118 k.c. trzyletnim terminie dla roszczeń okresowych, jednak najpóźniej w chwili przedawnienia się roszczenia głównego (uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, dotychczas niepublikowana). W związku z tym, odsetki naliczone za czas do przedawnienia roszczenia głównego mogą być dochodzone także po upływie jego przedawnienia, w zakresie w jakim - według powyższych reguł - roszczenie o nie nie uległo przedawnieniu (uchwała SN z dnia 10 listopada 1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31).

Z tych przyczyn konieczne i uzasadnione stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu wskazań dokonanej w niniejszym wyroku wykładni prawa (art. 393¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).